

Danse- og musikhistorier 5

# Georg Berthelsen balletdanser og danselærer - 1

Af Ole Skov

I sidste artikel skrev jeg om Prinsesse Alexandrine Kvadrille, som er koreograferet af Georg Odin Jørgen Berthelsen (1867-1954). Han var en af de mest kendte danselærere, som virkede både i 18- og 1900-tallet. Berthelsen var først og fremmest balletdanser ved det kongelige teater, men danselærerrollen var vigtig for ham fra 1880'erne og resten livet. Han var nok den sidste i rækken af danselærere, der rejste landet rundt for at undervise i selskabsdans. Han blev født d. 7. april 1867 på Kastellet i København. Hans far Jørgen (d. 1876) var fra Vejle egnen og gjorde tjeneste som stabssergent i København, hans mor var født Louise Schultz (1828-1903) og var fra Kolding, og Georg var nr. 6 i en børneflokk på 7.



Georg Berthelsen omkring 1910.

Der kom ofte militærfolk i hans barn-domshjem, og en dag spurgte Oberst Holten forældrene, om de ville lade deres 3. ældste datter Ida (1860-1915) komme ind til balletten, for så ville han tale med sin gode ven Bournonville (1805-1879) om det. Ida kom til prøve og blev optaget i den kongelige ballet, hvor hun dansede i mange år.



August Bournonville, malet i 1876 af Carl Bloch.

Bournonville havde koreograferet en ballet 'Et eventyr i billeder' - en juleforestilling, som blev uropført 26. december 1871. Der var ikke mange børn ved balletten, og da den skulle genopføres året efter, ville Bournonville have flere børn med til blandt andet at danse om juletræ. Derfor søgte man søskende til børnedanserne. Ida fortalte dette hjemme, og hendes mindre søskende Julie og Georg kom med til prøve. De

fandt 'nåde hos mesteren og blev antaget til låns'. Georgs første sceniske optræden var 3. juledag 1872.

Det var den sidste sæson, man spillede på det gamle Kongelige Teater, da et nyt skulle bygges. Næste sæson blev derfor spillet på Hofteateret på Christiansborg. I den forbindelse blev Ida spurgt, om teateret kunne 'låne' hendes 2 søskende igen i sæsonen 1873-74. De var nu 3 søskende fast på teateret, og Georg blev der i 56 år.

I forbindelse med teateret var der foruden danseundervisning også almindelig 'læseskole' for skolepligtige børn. Det foregik forskellige steder i byen under private forhold.



Bal ved det nye kongelige teaters indvielse i 1874.

Da det nye teater var færdigbygget, flyttede man tilbage. Alle balletbørnene gik med deres danselærer, Georg Brodersen (1819-1908) i spidsen fra Hofteateret til Kongens Nytorv. De store forhold og scenen gjorde et stort indtryk på børnene, der fik anvist værelser på øverste etage. Pigerne mod Torden-

skjoldsgade og drengene mod Kongens Nytorv. Man lagde skoleundervisningen på teaterets øverste etage, så børnene kun havde få minutter til skole. Da der på grund af prøver var mange afbrydelser i skoleundervisningen, blev det vedtaget, at alle skulle gå i skole til de fyldte 18 år. Der blev ansat flere lærere, så alle fag var dækket ind. Det var altid de bedste lærere, og da eleverne samtidig fik lov til at gå ned og se på teaterprøverne, følte de, at de havde en langt bedre skolegang end tidligere.

Til forskel for skuespillerne, der fik en rolle udleveret skriftligt, fik balletbørnene forevist rollen eller dansepartiet af balletmesteren. Det gjorde det meget nemmere for dem. De deltog ud over i balletterne også i skuespil og konkurrede om, hvem der betonedede teksterne bedst for at få rollen. Den, der vandt, fik så 2 kr. ud over den normale betaling. Disse blev hensat og udbetalt, når sæsonen var slut. Det gjaldt om at tjene så meget som muligt, så når en ny forestilling skulle sættes op, var de derfor spændte på, hvor mange børn, der indgik i den.

Ind imellem, når der ikke var piger nok til at spille og danse f.eks. alfer i 'En Skærsommernatsdrøm', måtte de mindre drenge optræde som piger. Det fandt de meget morsomt. På deres værelser tog de trikot og undertøj på og gik så over til 'damegangen', hvor pigernes påklædersker gav dem skørter og resten af tøjet på.



Georg Brodersen balletdanser og danselærer.

Når sæsonen sluttede, blev der afholdt danseeksamen, så teaterchefen og balletmesteren kunne se, om børnene skulle fortsætte næste sæson eller sendes hjem.

Der var ofte kritiske røster, der sagde, at livet var for hårdt for balletbørnene. Det kunne det også være. Et dagsprogram kunne være: Danseskolen begyndte kl. 9, det varede 1 time, og kl. 11.30 begyndte læseskolen, hvis da ikke der havde været en prøve inden. Der læstes så til kl. 15.30 eller 16, så man kunne være hjemme mellem kl. 16 og 17. De aftener, hvor man skulle på teateret, mødte man kl. 18 eller 18.30, og forestillingerne begyndte kl. 19. Var det en af de lange forestillinger som 'Mestersangerne', sluttede man kl. 23, hvorefter man skulle hjem og op kl. 7 næste morgen. Det hændte så, hvis der havde været travlt i længere tid, og eleverne ikke havde haft en fridag, at de fik lov at springe morgendansen over næste dag.



Bournonville og balletbørn ca. 1878. Georg står helt til venstre.

Georgs far døde i 1876, så familien måtte flytte fra embedsboligen på Kastellet. Den ældste bror var i handelslære og boede hos chefen, og den ældste søster blev lærer i Jylland, men med 5 hjemmeboende børn var det ikke nemt at finde en lejlighed. Familien kunne jo ikke bo alt for langt fra teateret. Man

fandt derfor husly forskellige steder i det indre København men måtte flytte rundt, fordi udlejeren var ubehagelig, eller fordi der var for brandfarligt, når der lå værksteder i ejendommen. Familien sad hårdt i det. En dag kom et barnløst og velstillet par, som familien kendte. De spurgte, om de måtte adoptere Georgs søster Julie på 11. Det var et fint tilbud, men de stillede den betingelse, at hun ikke måtte være ved teateret, for så havde de ikke så megen glæde af hende i hjemmet. Søsteren indvilgede i at flytte fra sin familie, så fremt hun kunne besøge den, så ofte hun ville. Hun havde det godt i den nye familie og blev senere gift og flyttede til Jylland.

Som barn fik Georg mange roller både i skuespil og balletter. Hans far havde fra den første optræden ført en liste, som Georg fortsatte efter hans død. Det blev til optræden 866 gange, før han fik fast ansættelse som balletdanser d. 1. juli 1883.

Nu kom der også selskabsdans ind i Georg Berthelsens liv. Ludvig Smith (1850-1924), der var balletdanser og havde en danseskole, tilbød at uddanne Georg i selskabsdans. Tilbuddet blev accepteret. Det viste sig, at han havde pædagogiske evner, hvorfor han begyndte at undervise danseskolens elever alene, når Ludvig Smith var optaget. En dag kom Georg Berthelsens tidligere balletlærer Daniel Krum (1850-1887) og spurgte, om han kunne overtage undervisningen på dennes danseskole. Krum



Daniel Krum balletdanser og danselærer.

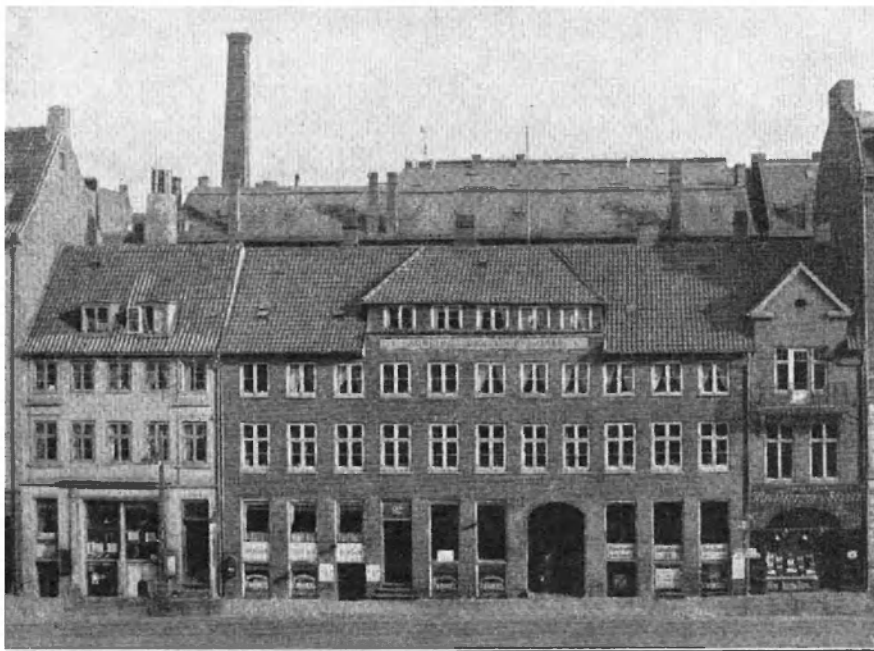
skulle på Casino teateret og have generalprøve på danse, han selv havde ko-reograferet. Georg var i tvivl. Han var ret ny indenfor selskabsdans, men Ludvig Smith havde anbefalet ham, fordi 'du underviser så udmærket'. Det gik godt, så en ny selskabsdanselærer var født.

Det var i en periode almindeligt, at indehaverne af privatskoler engagerede en balletdanser som danselærer for eleverne. Krum havde også en sådan undervisning på H. C. Ørstedsvvej. Når han indimellem var optaget af teatertjeneste, vikarierede Georg Berthelsen for ham, og da Krum døde blev han engageret til at fortsætte undervisningen.

Georg Berthelsen skriver:

En dag i foråret 1885 mødte jeg uden for teateret fhv. solodanser Ferdinand Hoppe (1815-1890). Han spurgte om min alder. Da jeg svarede 18 år, sagde han, at det var på tide at begynde undervisning for sig selv. Bournonville ønskede at unge balletdansere, så snart de var fast ansat, begyndte undervisning i selskabsdans for at dæmme op for nogle af de mange underofficerer, der ud over i gymnastik også underviste i dans. Han mente ikke, at de var kompetente, blot fordi de på gymnastikskolen havde haft dans. Georg Berthelsen var ikke helt enig i dette, da han havde kendt flere, som underviste udmærket og navnlig videregav en god disciplin. Måske var undervisningen lidt mere 'hårdhændet', hvor Bournonville ønskede den mere afslæbet, når dansen skulle bruges i selskabslivet.

Georg Berthelsen lovede Hoppe at tænke over sagen. Det var jo risikabelt at sætte sig i udgift til leje af dansesal, annoncer og programmer. Han fik så den ide at alliere sig med en lidt ældre kammerat og balletdanser Edv. Büchner (1863-1947), som heller ikke havde undervisning endnu. De blev enige om at dele udgifter og eventuelle indtægter og lejede en sal i den gamle frimurerloge i Kronprinsensgade 7 i København. Danseskolen åbnede d. 2. oktober 1885. Der kom pænt med nye elever, selvom de rigtigt store hold først kom mange år senere.



Arbejderforeningen af 1860 foto fra ca. 1905.

Da der var 4 søjler i salen, flyttede de næste sæson til 'Arbejderforeningen af 1860' på Nørre Voldgade. Den sæson blev også god, så Georg Berthelsen foreslog, at de begyndte hver for sig. Det syntes Büchner ikke om, men det blev sådan. Han havde ikke børnetæske, så disse ville helst undervises af Berthelsen, så Büchner stoppede med at undervise.

Jeg tror, at Berthelsen har husket forkeret i sine erindringer. De mange annoncer for danseskolen findes nemlig først i september 1887, i 1888 refereres stadigvæk til Kronprinsensgade 7, og i 1889 er man flyttet til Nørre Voldgade, men først i september 1890 står Georg Berthelsens navn alene i annoncerne.



Nationaltidende d. 18.9.1887.

Georg Berthelsen skulle i 1886 sandsynligvis på familiebesøg i Kolding, og han benyttede lejligheden til at annoncere et kursus.

**For Landboere!**  
**Balletdanser ved det kgl. Theater i Kjøbenhavn Georg Berthelsen,**  
 agter i Begyndelsen af Juni Maaned d. A., for saa vidt et tilstrækkeligt Antal Deltagere maatte træde sig, her i Byen at paabegynde et Dansekursus for Børn. Liste til Paategning henligger hos Hr. Boghandler Løding, hvor tillige nærmere Underretning faas.

Annonce i Kolding Folkeblad d. 20.4.1886. For Landboere!

'Balletdanser ved det kgl. Theater i Kjøbenhavn Georg Berthelsen agter i Begyndelsen af Juni Maaned d. A., for saa vidt et tilstrækkeligt Antal Deltagere maatte tegne sig, her i Byen at paabegynde et Dansekursus for Børn. Liste til Paategning henligger hos Hr. Boghandler Løding, hvor tillige nærmere Underretning faas'.

Året efter havde han lignende annoncer i Vejle Amts Folkeblad, og omkring 1890 blev han mere og mere aktiv med alt muligt, men selskabsdansen var i højsædet. Han var nu begyndt at rejse rundt i landet for at undervise, og han annoncerede i 1890 for kursus den næste sommer i Ålborg.



**Balletdanser**  
ved  
**det kongelige Teater i**  
**København**  
**Georg Berthelsen**

ankommer til Aalborg den 4de Juni 1891 og paabegynder et Dansekursus for Børn og Vorne. Indtegning af Elever vil senere finde Sted hos Hr. Boghandler **Chr. Winther.** (2679)

*Aalborg Amtstidende 10.9.1890.*

På den tid var det almindeligt, at velstillede familier arrangerede dansekurser i hjemmet for deres børn og nogle af disses venner. Georg Berthelsen havde mange af disse kurser blandt andet med grosserer Anker Heegaards børn. I 1890 mødte han fruens søster Dagmar Rosenstand (1865-1932). De blev forlovet og gift i 1894.

Til trods for meget arbejde på teateret og danseundervisning, havde Berthel-

sen også ledige stunder, som han udfyldte med husflidsarbejde. Han lærte billedskærer arbejde af en kollega, papirarbejde på en aftenskole, og han fik lavet fotorammer, som han solgte videre til forretninger.

I 1888 var der i København en 'Nordisk Industri- Landbrugs og Kunstudstilling', hvor der var en husflidsafdeling. Han havde fået den ide at lave en miniature kakkelovn til cigarer, tændstikker og aske. Denne blev sendt til udstillingskomiteen, hvor den blev 'antaget'. Man måtte ikke sælge på udstillingen, men kakkelovnen blev så populær, at han måtte arbejde i døgndrift for at tilfredsstille markedet. Selv efter teatertid gik han hjem og lavede kakkelovne. Det blev for meget, så broderen Julius overtog produktion og salg i forbindelse med sin købmandsforretning på Nørre Voldgade. Georg Berthelsen var dog stadigvæk en driftig forretningsmand, så han begyndte at lave cromo malerier, det vil sige maleri på buet glas, men også dette måtte han stoppe, fordi undervisningen i selskabsdans tog til. I

sommerferierne tog han til Jylland, og Hobro blev den by, han oftest besøgte. Efter sæsonen 1903-04 holdt Valdemar Price op som danselærer på Kadetskolen senere kaldet Søofficersskolen. Georg Berthelsen søgte jobbet og fik det foran 4 af sine danse-kammerater. I sin private undervisning var han vandt til at træffe 'vanskelige' elever, men på Kadetskolen var det velgørende med al den høflighed eleverne udviste overfor deres lærere. Han var på Kadetskolen i 33 år og Lanciers, Française, Prinsesse Alexandrine Kvadrille og mange andre gamle og nye danse stod lige fra begyndelsen på programmet.

#### **De væsentligste kilder:**

*Georg Berthelsens erindringer, i privat eje hos oldebarnet Søren Møllerhøj Breyen.*

*Aviser fra perioden, Statsbiblioteket i Århus.*

*Billedet af Arbejderforeningen er fra foreningens 75-års skrift.*

*Resten af billederne er fra Det Kgl. Bibliotek.*